

Ussat we Margarita -6/ romanyň dowamy

Category: Goşgular, Kitapcy, Romanlar, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Ussat we Margarita -6/ romanyň dowamy VI bap

ШИЗОФРЕНИЯ ДІЙЕНЛЕРИ ДОГРЫ ЧҮКДҮ

Moskwanyň eteginde, derýanyň boýunda soňky wagtlarda gurpup, ady ile meşhur bolan däliler şypahananyň kabulhanasyna ak halatly, çokga sakgal adam gelip girende, wagt gije ikiň ýarydy. Üç sany sanitar diwanda oturan Iwan Nikolaýewiçden göz aýyrman, sak durdular. Gaty tolgunan şahyr Rýuhin hem şu ýерdedi. Iwan Nikolaýewiçin el-aýagy daňlyp getirilen süpürgiçler hem şol diwanda bir top bolup ýatyrdы. Rýuhin giren adamy görди-de, reňki agaryp, üsgüren boldy-da, gorkuly sözledi:

– Salam, doktor.

Doktor Rýuhine baş egip jogap gaýtardy, emma baş egip, oňa däl-de, Iwan Nikolaýewiçe seretdi.

Ol ýowuz ýüzi bilen gaşlaryny çotyp, gymyldaman otyrды, hatda lukman girende-de, oňa seretmedi.

Rýuhin Iwan Nikolaýewiçe gorkuly göz aýlap, näme üçindir pyşyrdap gepledі:

– Ine, doktor, bu kişi – tanymal şahyr Iwan Bezdomnyý... görýäňizmi?.. İçgi zerarly, ruhy násaglyga ýolukdymyka diýip gorkup otyrys...

– Köp içýärmiði? – diýip, doktor dişiniň arasyndan syzdyryp sorady.

– Ýok, içýärdi, emma beýle köp içenokdy...

– Saçakçy, alaka, şeýtan ýa-da itleri tutmak bilen meşgullanýarmydy?

– Ýok – diýip, tisginip jogap berdi Rýuhin, men ony düýn agşam, şu gün irdenem gördüm. Ol bütinley sagatdy...

– Nämüçin içki balakda? Ýatan ýerinden alyp gaýtdyňyzmy?

- Ol restorana şu ýagdaýda geldi, doktor.
- Ähm, ähm – diýdi doktor kanagat hasyl edip, – nämücken ýüzi sypjyrylypdyr? Biri bilen uruşdymy?
- Diwardan ýkylypdyr, soň restoranda bir adamy urdy... ýene käbir adamlary...
- Hawa, düşnükli, düşnükli – diýdi doktor, soň Iwan tarapa öwrülip, – Salam, – diýdi.
- Salam, zelelkeş! – diýdi – Iwan gahar bilen batly gepläp. Rýuhin hyjalat çeklenden ýaňa mylakatly doktora başyny göterip seretmäge hem het edip bilmedi. Emma doktor asla gaharlanmadı, çakganlyk bilen äýnegini gözünden aýyrdы-da haladynyň etegini göterip, jalbarynyň arka jübüsine saldy, soň Iwana sorag berdi:
 - Ýaşyňyz näcedir?
 - Baryň-a, jyn ursyn hemmäňizi! – diýip, Iwan gaharlandy we ýüzüni ters örürdi,
 - Nämе üçin gaharyň getirýärsiň? Saňa gahar getirýän gep diýmedigä-ä!
 - Ýasym ýigrimi üç diýip, – Iwan tolgunyp gepläp başlady: – Hemmäňiziň üstüňizden arz ederin. Has beterem seň üstüňden, çýýruk! – diýip, ol Rýuhine özbaşdak ýüzlendi.
 - Yeri, siz nämе diýip şikaýat etmekçisiňiz?
 - Meni, bütinley sag adamy tutup, dälihana zorluk bilen süýräp getirenleri üçin! – diýip, Iwan gazaply gepledı.
- Şonda Rýuhin Iwanyň ýüzüne dikanlap, seretdi-de, ýüregi höök etdi; çünkü onuň gözlerinde dällilik nyşany asla ýokdy. Griboýedowda bulançak görnen gözleri, indi ýene owalky halyna gaýdyp, parlap durdy.
 - «Ýa, toba! – diýip könlünden geçirdi howsala düşen Rýuhin, ol bütinley sag ahyry! Bu nähili bimanylyk? Ony nämücken bu ýere getirdik? Diňe ýüzi sypjyrylan diýäýmeseň, ol örän sag, örän sag, bolany...»
 - Siz – diýip, arkaýyn gep başlady wraç aýagy ýaldyrawuk ak oturgyja oturan ýerinde, dälihanada däl, şypahanada, bu ýerde sizi eger zeruryýet bolmasa, hiç kim saklap durmaz.
- Iwan Nikolaýewiç oňa şübhe bilen gyýa seretdi-de, hüñürdedi: – emma şonda-da hoňuldap diýdi:

- Hudaýa şükür! Şunça tentekleň içinden ahyry bir düzüw adam tapyldy. Tentekleň içinde birinji pähimsiz we körzehini Saška!
- Kim ol körzehin Saška? – diýip, lukman sorady.
- Ine, şu Rýuhin! – diýip, Iwan hapa barmagyny Rýuhine dürtdi.
- Ol gazapdan ýaňa ot alan ýaly boldy.
- «Minnetdar bolmaga derek – diýip ol ökünç bilen oýlandy – ýagşylyga ýamanlyk diýip şuňa aýdarlar. Tüýs deýýus eken!»
- Iwan Nikolaýewiç şu tüýsde Rýuhiniň asly-neslini yzlap, paş etmekçi bolan şekilli: – Ol tebigaty boýunça hakyky kulak – diýdi. – Özem proletar nikabyny ýüzüne örten kulak. Siz onuň betgelşik ýüzüne serediň-de, ýazan şygylary bilen deňesdirip görүň! «Parlaň!» «Pajarlaň! He-he-he... Siz onuň kalbyna nazar salyň – nämeleri hyýal edýänligini bilersiňiz... geň galarsyňz! – diýdi-de, Iwan Nikolaýewiç ýigrençli güldi.
- Çog dek gyzaran Rýuhin agyr dem alyp: «Dost diýip bagryma basanym ýylan bolup çykdy, men ganym duşmanyma gamhorluk eden ekenim» diýip oýlandy. Ýene bir çatak tarapy: etjek alajyň ýok, ruhy näsag bilen sögüşip boljakmy?!
- Sizi nämüçin bu ýere alyp geldiler? – diýip, Bezdomnynyň paş edýän gepini üns bilen diňläp bolandoň, lukman sorady.
- Arwah alsyn bu saňsarlary! Tutup, her hili jyn ursun letdeler bilen el-aýagyň daňdylar-da, ýük maşynyna ýükläp gaýtdylar.
- Ýene bir sowal: nämüçin restorana içki geýimde bardyň?
- Munuň geň galasy zady ýok – diýip, Iwan jogap berdi. – Moskwa derýasyna suwa düşmäge barypdym, geýimlerimi ogurlap, deregine şu egnimdäkileri taşlap gidipdirler. Eýsem, Mokswanyň köcelerinden gyp-ýalaňaç geçip bolarmy? Baryna şükür diýip geýdim, çünkü restorana howlugýardym, Griboýedowa.
- Wraç, düşünmedim diýyän ýaly, Rýuhine seretdi, ol gaharly hüňürdäp: – Restoranyň ady şeýle – diýip takyklady.
- Ähä, – diýdi wraç, – nirä howlugdyň? Bir iş boýunça duşuşygyňz barmydy?
- Konsulanty tutjak bolup gözläp ýörün – diýip, Iwan Nikolaýewiç howatyrly gözlerini tegelekläp jogap berdi.
- Nähili konsulanty?
- Siz Berliozy bilyäňizmi? – diýip, Iwan manyly äheňde sorady.

- Hä, ol kompozitorymy?
- Iwanyň taby tyrryk boldy.
- Kompozitor nämişlesin? Ä, hawa, ýok! ýok! Kompozitor Mişa Berlioz bilen familiýadaş!
- Rýuhiniň geplemäge höwesi ýokdy, emma düşündiriş bermeli boldy.
- MACCOLITiň sekretary Berliozy şu gün aşşam Patriarh kölçesiniň golaýynda trambay basdy.
- Bilmeýän zadyň gepleme! – diýip Iwan Rýuhine gaharlanyp, – sen däl, men muňa şayat! Ol Mişany tramwaýa ýoriteläp gapma-garşy kyldy!
- Itekledimi?
- Nämüçin ol ony «iteklemelimiş?» diýip, adamlaryň biparhlylygyna gahary gelen, Iwan dowam etdi. – Onuň üçin iteklemegiň zerurlygy ýok! Onuň elinden şeýlebir hileler gelýär ki, seresap bolmasaň, halyň harap! Ol Berliozyň tramwaýyň aşagyna düşjegini öňünden aýtdy.
- Sizden başga ýeke biri gördüm şol konsulanty?
- Hemme bela hem şonda-da, men bilen Berliozdan başga ony gören-bilen ýok. – Şeýle... ýeri bolýa, şol jenaýatçyny ele salmak üçin nähili çäreleri gördüniz? – diýip, wraç bir çetde, stolyň ýanynda oturan, ak halat geýen aýala tarap öwrüldi. Aýal bir petde kagyz alyp, onuň baş öýjüklerini ýazgy bilen dolduryp başlady.
- Men gören çärämmi? Aşhanadan şem alyp...
- Ine, şunymy? – diýip sorady wraç, aýalyň öňünde stolda kagyz ikona bilen ýanma-ýan ýatan, maýyşgak şem bölegini görkezip,
- Hawa, şuny, soň...
- Ikona nämä gerek boldy?
- Hawa, ikona... Iwan gyzaryldy we dowam etdi, – bar zatdan beter şu ikona ony gorkuzardy, – Iwan barmagy bilen Rýuhine yşarat etdi. – Gep şunda ki, şol konsulant, doğrusyny aýtsak, jynlar bilen dilleşilgi, ony aňsatlyk bilen ele alyp bolmaz. Sanitarlar nämüçin Iwandan gözlerini aýyrman, ellerini gapdallaryna tutup taýýar durdular.
- Hut şeýle, – diýip, gepini dowam etdi Iwan, jynlar bilen dilleşilgiň bu faktyny asla inkär edip bolmaz. Ol Pontiý Pilat

bilen ýekme-ýek sözleşipdir. E, maňa beýle geň galyp seretmäň! Gepim çyn! Bar zady öz gözü bilen görüpdir – balkony hem, palmalary hem. Gepiň gysgasy, onuň Pontiý Pilatyň huzurynda bolandygyna men kepildirin.

– Yeri, ýeri...

– Gysgasy, men kagyz ikonany boýnumdan asyp, ony kowalap başladym...

Şol wagt birden sagat ikiň zaňny çaldy.

– Oh-ow! – diýdi Iwan diwandan turup, – sagat iki bolupdyr-ow, men bolsam siz bilen gepleşip, wagt ýitirip otyryń! Bagışlaň telefon nirede?

– Telefonyň ýanyna geçiririň – diýip, wraç sanitarlara buýurdy. Iwan derrew trubkany aldy, şol wagt sanitar aýal Rýuhinden ýuwaşja:

– Öýlenenmi? – diýip sorady.

– Boý ýigit – diýip, Rýuhin gorkarak jogap berdi.

– Profsoýuz agzasymy?

– Hawa.

– Milisiýamy? – diýip, şol wagt Iwan trubka gygyrdy. – Ýoldaş nobatçy, daşary ýurtly konsulanty tutmak üçin derhal buýruk beriň, pulemýot oturdylan baş sany motesikletçini iberiň. Näme? Siz yzymdan gelseňiz, özümem siz bilen giderin... Menmi? Men şahyr Bezdomnyý, dälihanadan jaň edýän... Siziň saglygyňz näme? – diýip, Bezdomnyý trubkany eliniň aýasy bilen ýapyp, doktordan pyşyrdap sorady. – Eşidýäňizmi? Allo!... Bethalyk – diýip, Iwan gygyrdy-da, trubkany diwara tarap zyňyp goýberdi. Soňra ol wraça tarap öwrüldi-de, oňa elini uzadyp, «hoş onda» diýip, sowuklaç sözledi-de, gitmäge şaylandy.

– Bagışlarysyňz, şu içki geýimde nirä gitjek bolýaňyz? – diýip, wraç Iwanyň gözlerine dikanlap seredip, aýtdy. – Wagt ýarygijeden agdy. Siz biraz nähoşlapsyňz, gowusy, şu ýerde galyp, dynç alyň!

– Goýberiň-dä – diýip, Iwan gapyň agzyny saklap duran sanitarlara ýüzlendi.

– Goýberýäňizmi ýa-da ýok? – diýip, şahyr eýmenç ses bilen gygyrdy.

Rýuhin sandyrap başlady, oturan aýal bolsa stoldaky düwmäni

basdy we stoluň tekiz aýnaly ýüzünde ýaldyrawuk gutujyk we ampula peýda boldy.

– Ä-hä, şeýlemi – diýip, Iwan wagşyýana gözlerini elek-çelek etdi-de: – Ýeri, bolýar-da, beýle bolsa... Hoş galyň! – diýip, yüzüne perde tutulan penjirä kellesini urdy. Onuň kellesi «Gülç» edip ses çykardı, ýöne perdäniň aňyrsyndaky döwülmeyän aýna onuň zarbyna çydam berdi, şol pursatda bolsa Iwan sanitarlaryň eline düşdi. Ol jan-teni bilen harlap, olary dişlejek boldy, soňam:

– Gör, siz penjirä nähili aýna goýan ekeniňiz! Goýber... diýýän!
– diýip gygyrdu. Wraçyň elinde sanjym ýalp edip gitdi, aýal bolsa zenana mahsus bolmadyk güýç bilen onuň eline ýapyşyp, onuň ýeňini çermedi. Jaýa efiriň ysy ýaýrady. Iwan dört adamyň golunda ysgyndan gaçdy, çemeçil lukman bolsa şu pursatdan peýdalanyп, Iwanyň golundan sanjym etdi. Iwany ýene birnäçe sekunt saklap durdular-da, soň diwana geçirdiler.

– Banditler – diýip gygyrdu. Iwan diwandan zyňlyp turup, ýöne ony ýene öňki ornuna oturtdylar. Şol aralykda ol ýene böküp turdy, ýöne bu gezek onuň özi ýerine geçip oturdy. Ol dym-dyrs boldy, alarylyp, tòweregine howsalaly seretdi. Soň birden pallady, birdenem gahar bilen ýylgyrdu.

– Ahyry ele saldyňyz-da – diýdi-de, ol ýene pallady, birdenem gyşardy we elini çagaňky ýaly edip, kellesiniň aşagyna goýup, ukuly ses bilen gaharsyz hüňürdedi. – Ýeri, bolýa-da... ýöne bu etmişiňize müň puşman edersiňiz. Men-ä duýdurdyň, indem halanyňzy ediň! Meni bolsa, hätzir bar zatdan beter Pontiý Pilat gyzyklandyrýar... Pilat... – diýdi-de ol gözüni ýumdy.

Lukman:

– Wanna düşüriň-de, ýüz on ýediniyi ýörite otaga salyp, sakçı goýuň – diýip, buýruk berdi-de, äýnegini dakyndy. Şu ýerde Rýuhin ýene tisginip gitdi, ak gapy sessiz açyldy-da, gijeki gök çyralar bilen ýagtylandyrylan koridor göründi. Koridordan rezin tekerli arabajyk geldi-de, sanitarlar köşeşen Iwany oňa mündürip alyp çykdylar, gapy olaryň arkasından ýapyldy.

– Doktor – diýip, geň galan Rýuhin pyşyrdap gepledı. – Ol, doğrudan hem, näsag ekenmi?

– Wah, hawa-la – diýdi wraç.

– Ýeri, oňa näme bolupdyr – diýip, Rýuhin gorkarak sorady.

Ýadaw wraç Rýuhine seredip, parhsyz jogap berdi.

– Hereket we söz agzalarynyň üýtgemesi, samrama interpretasiýasy. Szizofreniýa kakyny bolaýmasa, üstesine-de arakhorluk kesapaty...

Rýuhin doktoryň bu gepinden Iwan Nikolaýewiçiň ýagdaýy çatak diýen manydan başga zat aňşyrmadı, soň uludan dem alyp, ýene sowal berdi:

– O nämünçin haýsydyr bir konsultant hakda gep urýar?

– Megerem, ol kimdir birine duşupdyr, ol hem munuň bozlan hyályna ýiti tásır edipdir. Belki, gözüne bir zatlar görünýändir...

Birnäçe minutdan ýük maşyny Rýuhini Moskwa tarap alyp ugrady. Daň agaryp başlapdy. Şonuň üçin ýol ugrundaky heniz öçürilmedik çyralar zerur däl bolup, gözüne ýakymsız görünýärdi. Sürüji bu gjäniň biderek geçendigine gahar edip, maşyny aldygyna sürýärdi we her öwrümde onuň tekerleri ýoluň erňegine degip, ses edýärdi.

Ine, tokaý hem güw edip, yzda galdy, derýa bir çete çekildi, ýük maşynynyň garşysyndan çykýan garawulhanalar, diwarlar, gat-gat ediliп basylan odunlar, pûrsler, üýşürilgi çagyllar, ýogyn simler saralan tegekler, ýap-salmalar, pel-pel taşlanan eňñere meýdanlar yz-yza geçýärdiler we Moskwanyň gaty golaýlany, şäheriň ony tizden öz gujagyna aljagy duýulýardy.

Maşyn Rýuhini silkeläp, eýläk-beýläk zyňyp, üstünde oturan ağaç töňnesi teýinden sypyp, ony heläk edýärdi. Säher trolleybusly giden milisioner bilen Pantoleýden galan süpürgiler maşynyň çeleginiň o başyndan bu başyna dynuwsyz gatnaýardy. Rýuhin olary bir ýere ýygňajak hem boldy, soňam gahary gelip: «A, jyn ursun-la şulary, näme men akmakmy nä?» diýip hüňürdedi, olary aýagy bilen depip goýberip, soň şol tarapa seretmedi. Onuň ruhy düşgündi. Ýaramaz jaýa baryp gaýtmagynyň öz hatyrasynda agyr yz galdyranyny ol indi duýup başlady. Ol özünü horlaýan zadyň nämedigini biljek bolýardy. Eýsem, ol näme? Ýadyna ýelmeşen gök çyraly koridormy? Ýa-da dünýäde akyl-huşdan aýrylmakdan beter bagtygaralyk ýok diýen pikirmi? Hawa, hawa, şu pikir hem, elbetde. Ýöne bu ähli kişä

aýan zatlar. Emma başga-da bir duýgy azar berýär. Nämekä ol? Hä, bildi, ol göwnüň galmasy. Hawa, Bezdomnyň onuň ýüzüne dogry garap aýdan göwün ýkyjy sözleri. Bar bela ol sözleriň göwne degiji bolmagynda-da, däl, hakykatlygynda.

Şahyr indi tòwerek-daşa seredenokdy, ol indi çelegiň silkinýän hapa poluna ornaşypdy we bir zatlary hüňürdäp, öz etini özi iýýärdi.

Hawa, goşgulary... Ol eýýäm otuz üç ýaşynda! Ýeri, indiden beýlæk nähili ýaşamaly? Hawa, ol ýene her ýylда önküsü ýaly birnäçe goşgy ýazar. Tä garraýançamy? Hawa, tä garraýanca. Ýeri, ol goşgular oňa näme berer? Şöhratmy? Öte akmaklyk! İň bolmanda, özüňi beri özüň aldama. Ýaramaz goşgy ýazýanyň ýanyna şöhrat golaý gelmez. Nämüçin ýaramaz? «Ol doğrusyny, hakykaty aýtdy, ýazýan zatlaryma özümem asla ynanmaýaryn» diýip, Rýuhin öz-özüne ykarat etdi.

Nerw damarlary örän güýcli dartylan şahyr bir çäykandy, aýagynyň astyndaky pol terpenmekden galdy. Rýuhin başyny galdyrda, bireýýäm Moskwa girenini, daň atyp, asmandaky bulutlaryň elwan reňke boýalyp başlanyny saýgardy. Onuň oturan ýük maşyny seýil baga öwrülýän ýerde hatar duran ulaglaryň yzynda togtapdyr we golaýda postamentde duran metal adam başyny çalarak egip, seýil baga parhsyz seredip durdy.

Taby gaçan, näsag şahyryň nähiliidir alamat pikirler beýnisine doldy. «Ine, hakyky şowlulyk nusgasý...» – diýip, Rýuhin ýerinden turup, nämüçindir hiç kime azarsyz, gymyldaman duran çoýun adama hemle atyp, elini gösterdi, – ol öz durmuşynda nähili hereket eden bolsa-da, nähili wakalary başyndan geçiren bolsa-da, hemmesi onuň peýdasyna bolupdy, onuň şan-şöhratyny artdyrypdy. Emma onuň özi näme iş bitirdi? Akylym çatanok. Ýeri, «Tupan gök ýüzün baglaýar...» Ýeri, dykgata sezewar bolar ýaly many barmy bu sözlerde? Hiç düşünip bilemok. Bagty çuwüpdir, bagty – diýip, ýaňsylly netije çykardy. Birden Rýuhin maşynyň ýerinden gozganyny duýdy. – Hawa, bir ak gwardiýaçy ony atyp, bilini çym-pytrak edip, oňa bakylyk beräýdi...»

Saklanyp duran maşynlar ýerinden gozgandy. Juda näsag, hatda garrap başlan şahyr ýene iki minutdan Griboýedow elwanyňa baryp girdi. Eýwan boşap galypdy. Bir burçda oturan ülpetler

soňky bulgurlaryny içip, turmaga şaylanýardylar. Zalyň ortasynda başy tahýaly, eli «Abrau» bulgurly tanyş alyp baryjy durdy.

Bir gujak süpürgi (plotensa) göterip giren Rýuhin Arçibald Arçibaldowic tarapyndan güler yüz bilen garşy alnyp, şobada nälet siňen mata-marlaklardan halas edildi.

Eger Rýuhin keselhanada, soň yük maşynynda surnukmadyk bolsady, onda hassahanada bolan wakalary her hili toslamalar bilen baýlaşdyryp gürrüň edip bererdi. Emma häzir bu zat onuň köňlüne jaý däldi, üstesine-de, Rýuhinde hiç hili synçylyk ukyby ýok hem bolsa, yük maşynynda çeken ýol azabyndan soň, restoran hojaýynynyň – deňiz garakçysynyň yüzüne birinji gezek dikanlap garady, hawa, Arçibald Arçibaldowic Bezdomnynyň ýagdaýyny soraýan wagty, «aý-aý-ýaý» diýip, gynanan bolsa-da, aslynda Bezdomnynyň takdyrynyň asla gyzyklandyrmaýandygyny Rýuhin aňşyrdы.

«Berekella!» Dogry edýäň!» diýip, Rýuhin haýaszylarça, öz-özüne ykaratly oýlanyp, ruhy näsaglyk hakdaky gürrüňini kesip, haýış etdi.

– Arçibald Arçibaldowic, birazajyk arak bolaýsa...

Restoran sahyby, garakçy ýasama mürewwet bilen pyşyrdady:

– Düşünýän, ine, häzir – diýip, ol ofisanty gol bulap, çagyrdy.

Indi çärýek sagatdan soň Rýuhin tutuş zalda ýalňyz özi büküdip, balyk iýýärdi, yzly-yzyna bulgury dolduryp arak içýärdi we öz durmuşynda hiç zady düzedip bolmajagyna düşünýärdi, diňe unutmagyň mümkindigini boýun alýardy.

Özgeler keýp-sapa çeken wagty, şahyryň bu gijesi haýp geçipdi we ony indi yzyna dolap bolmajakdy. Gijäniň haýp geçip gidendigini aňşırmak üçin asmana seretmegiň özi ýeterlikdi. Ofisantlar howlukmaçlyk bilen saçaklary ýygnaýardylar. Eýwanyň töwereginde entäp ýören pişikler bireýýäm ýüzlerini ýuwupdylar. Şahyryň üstüne gündiz abanyp geldi we ony aýawsyz uky basyp başlady. Romanlar